

PAUL VAN VLIET

Heimwee
naar morgen

INKIJKPAGINA'S

Uitgeverij Balans

Inhoud

Autobiografie? - 7

Deel I Den Haag 1935 – 1963 (in fragmenten)

Denneweg 64 - 11

Bertus de Harder - 28

Gymnasium - 33

Solex - 44

Dienst - 51

Leiden - 56

Deel II Andere verhalen 1965 – 2021

Solitaire tafelen - 69

De humorist - 73

Jet - 82

Californian Salad - 87

Radolfo - 93

Mevrouw Tan	- 96
De man die nergens op zijn gemak was	- 104
Hoogeveen	- 108
Memory	- 112
Wakker liggen	- 121
Maria	- 126
Oud Eik en Duinen	- 134
Wim Kan	- 140
Een mannetje	- 146
Iedere avond anders	- 151
Wilde Tuin	- 159
In het hotel	- 164
Bergen op Zoom	- 169
Marie Louise	- 178
Dankwoord	- 187
Biografie	- 188

Autobiografie?

Toen ik zeventig dreigde te worden, vroegen een paar uitgevers of ik mijn autobiografie wilde schrijven. In de zomer van 2004 ben ik daar opgewekt aan begonnen, maar na een paar weken kreeg ik genoeg van mijn verleden. Het herkauwen van de oude koek ging mij tegenstaan. Wat ik had opgeschreven, heb ik verscheurd en weggegooid.

Nu ik zestien jaar later een boek met verhalen zit te schrijven en over mijn leven nadenk, komt er toch een aantal herinneringen boven die ik met u wil delen. De autobiografie kan wachten. Tot na mijn dood.

Die verhalen zullen soms direct of indirect te maken hebben met mijn beroep. Veel van mijn ervaringen en persoonlijke gevoelens heb ik verwerkt in mijn teksten. Als je die chronologisch achter elkaar legt, heb je ongeveer een indruk van hoe ik dacht en wat ik heb meegemaakt.

Buiten mijn vak is mijn leven niet zó bijzonder geweest. Voor de roddelbladen heb ik weinig opgeleverd. Behalve toen ik verliefd werd op Lidewij de Longh, de vrouw van acteur Ferd Hugas, en ik ging scheiden van Liselore Gerritsen. Liselore kreeg een verhouding met bassist Ruud Jacobs, de vrouw van Ruud, Thea, begon iets moois met Thijs van Leer, die toen nog de geliefde was van Roosje, de vriendin van Paul Buckmaster, de arrangeur van Elton John.

Daar kwam nog bij dat de acteur Henk van Ulsen een weekendhuisje had gehuurd op het terrein van onze boerderij in Breukelen. Vervolgens schreven ze dat ik samenwoonde met Henk van Ulsen en dus homo was.

Over al deze pikante dwarsverbindingen hebben ze in vele, vele afleveringen kleurrijke verhalen gepubliceerd in een soort feuilleton, dat Henk van der Meijden ‘Het Nieuwe Gooi’ noemde.

I

Den Haag 1935 – 1963
(in fragmenten)

INKIJKPAGINA'S

Denneweg 64

Ik ben geboren in het huis van mijn overgrootmoeder, 'de oma van de Denneweg'.

Het pand wordt nu geëxploiteerd door de Haagse Kunstkring en alles van vroeger is verdwenen. Omdat niets zal afleiden van de artistieke producten van de werkende leden zijn alle gekke hoekjes, trapjes, geheimzinnige plekjes, krullen en franjes zorgvuldig weggewerkt. Alleen het koperen roostertje in de voordeur zit er nog. Daar kan je doorheen loeren om te kijken wie er op de stoep staat.

Het was een romantisch huis met een grote L-vormige stadstuin, waar rozenstruiken, floxen en vruchtbomen groeiden. De lange poot van de L grensde aan de muur van 'de garage van Beekman', een kachelzaak aan de Denneweg. Niemand kon toen vermoeden dat ik daar dertig jaar later de plek zou vinden waar mijn droom werkelijkheid werd: Theater PePijn.

Op 18 december 1964 ben ik daar voor de tweede keer geboren.

In het oude huis heb ik mijn eerste rol gespeeld: krokus. Op de verjaardag van mijn moeder (2 april) voerden wij soms een lentetafereel op. Door mijn oudste zusje Helmi werd ik dan, met mijn armen omhoog, geheel in paars crêpepapier gewikkeld en op aansporing van mijn middelste zusje Margreetje, als Prins Zonneschijn, opende ik mij en sprak mijn eerste dramatische woorden:

Het is zo fijn, het is zo fijn
Een krokus in de zon te zijn

Louk, mijn jongste zusje, was narcis. Een dragende rol zonder tekst, maar wel met mooi stil spel.

Mijn repertoire werd uitgebreid met 'de motorcoureur'. Terwijl ik luid 'wroem, wroem, wroem' riep, scheurde ik op een driewieler met een theemuts op mijn hoofd over de toen nog stille Denneweg. Eén keer ben ik te ver doorgereden, verwaald en een dag zoek geweest. De familie was in paniek, maar de politie vond mij terug op een bankje in het Haagse Bos in gesprek met een vreemde meneer met snoep. Toen ik thuis werd afgeleverd was mijn vader ontzettend boos en mijn moeder opgelucht en blij.

Voor een kind is dat verwarrend. Pas veel later heb ik begrepen dat beide reacties in zo'n geval menselijk en dus verklaarbaar zijn. Zij komen voort uit hetzelfde: liefdevolle bezorgdheid.

Het waren de jaren voor de oorlog. Van de spanningen in de wereld merkte ik als vierjarige niet veel. Behalve eenmaal in de week, als bij ons thuis gemobiliseerde soldaten spelletjes kwamen doen. Ik heb net op Netflix de serie *World War II in Colour* gezien. Urenlang beelden van verwoesting, dood, verderf en de ergste verschrikkingen. Ik dacht toen even terug aan het brave plaatje van zes soldaten bij een sjoelbak en de zelfgebakken appeltaart van mijn moeder.

Ook dat was de oorlog.

De beste plek in het huis aan de Denneweg was de verzonken keuken. Het was er warm en gezellig met de altijd dampende waterketel op het kolenfornuis. Wij hadden een Duits dienstmeisje, Helga, bij wie ik op schoot kroop en tevreden tegen haar zachte boezem kon leunen. Daar werd ik rustig van.

Mijn onrust werd bij mijn geboorte meegeleverd. Ik werd met riemen vastgebonden, omdat mijn ouders bang waren dat ik door het wilde schoppen en woelen uit de wieg zou vallen. Broeder Onrust is mij een leven lang als een schaduw blijven volgen. Ik ben aan hem gewend, mijn omgeving nog niet altijd.

In april 1940 verhuisden wij naar het Statenkwartier omdat het huis zonder hulp te groot en te bewerkelijk voor mijn moeder was geworden. Op 10 mei brak de oorlog uit. Voor het eerst van mijn leven zag ik mijn vader huilen. Ik wilde hem troosten, maar wist niet hoe. Uit onmacht rende ik de tuin in en brulde: 'Rotmoffen!'

Mijn zusjes en ik hebben nog altijd heimwee naar het oude huis aan de Denneweg. Daar begon voor ons de lange weg die leven heet.

*De lange weg
die leven heet
De lange weg
waarvan je weet:
Je kunt geen mèter
overslaan
Je moet hem
tot het einde gaan.*

*De lange weg
(je) begint eraan
met kleine stapjes
zonder plan
en dan omhoog
Van kind tot man
totdat je niet
meer hoger kan.*

*De lange weg
van Olvarit
naar knekelhuis
en kunstgebit
De lange weg
van mazelen
tot 't tandeloze
bazelen.*

*De lange weg
van ups en downs
met dwazen
en met circusclowns
De lange weg
van plus en van min
De lange weg
van yang en yin.*

*De lange weg
is in jouw tijd
een fractie
van de eeuwigheid
en alle pogingen
ten spijt
uiteindelijk
al ijdelheid.*

*De lange weg
van jou en mij
van uit elkaar
naar heel dichtbij
de schaamte en
de schuld voorbij
De lange weg
van ik naar wij.*

*De lange weg
van zoeken naar
van langzaam
wennen aan elkaar
De lange weg
van stille strijd
naar vrijheid
in gebondenheid.*

*De lange weg
naar samen zijn
met liters water
bij de wijn
De lange weg
naar oud en zwak
met tegenslag
en ongemak.*

*De lange weg
die leven heet
de lange weg
waarvan je weet:
Hij loopt ooit
onherroepelijk dood
(maar) je doet je best
je houdt je groot.*

*De lange weg
waar ik van hou
omdat ik hem
kon gaan met jou
Zoals beloofd
ooit kort en goed
in voor- en ook in tegenspoed
De lange weg.*

*En als we aan
het einde staan
hou ik je vast
en kijk je aan
en zeg: 'Je hebt 't
goed gedaan
we zijn hem niet
voor niets gegaan
De lange weg...!'*

In het kader van mijn carrière moet ik nog vertellen dat ik in de familiekring na mijn glansrol als krokus een tweede succesje boekte met mijn imitatie van Hitler. Ik sprak geen woord Duits, maar ik kende Hitler van zijn redevoeringen op de radio en deed hem na 'op klank'. Dat vond de familie leuk. Daarom deed ik het nog een keer, en nog een keer en nog een keer... Tot ze vertwijfeld begonnen te roepen: 'Paul, in godsnaam, hou op met die Hitler, we worden er gek van.'

De tragiek van een kind om wie wordt gelachen, is dat het niet snapt dat iets wat leuk was, in de herhaling ineens irritant wordt. Makkend heb ik Hitler verder met rust gelaten en ben overgeschakeld op het nadoen van Churchill en De Gaulle. Tot ook zij ten gevolge van overexposure van het repertoire moesten worden afgevoerd.

Met Hitler heb ik, toen ik hem thuis niet meer kon doen, later in de openbare ruimte nog één keer voor opschudding gezorgd. Ik zat, ergens in 1942, met mijn moeder in een volle tram, toen ik de onbedwingbare (en nu onbegrijpelijke) behoefte kreeg om Hitler na te doen. De mensen in de tram begonnen hard te lachen, wat mij stimuleerde om er nog een schepje bovenop te gooien. Toen stonden twee NSB'ers ineens woedend op, kwamen dreigend op mij af en beloofden mij lijfstraf en eenzame op-

sluiting voor de ongehoorde belediging van hun *Führer*. Mijn moeder kon de zaak sussen door de boze mannen erop te wijzen dat de Führer zo van kinderen hield én dat hij er zelf zeker om zou hebben gelachen, omdat een van de sterkste kanten van de Führer toch zijn gevoel voor humor was.

Bleek en bibberig stapten wij uit bij de volgende halte, nagekeken door een tram vol grijnzende passagiers.

Dezelfde ergernis als met mijn Hitler-act heb ik later opgewekt met iets anders waarmee ik niet kon ophouden. Als ik eenmaal de cadans te pakken heb, kan ik urenlang, desgewenst dagenlang, op rijm spreken. Dichten ad libitum. Dat is geen talent, dat is een afwijking. Maar als je te lang doorgaat, krijg je net als toen: 'Paul, in godsnaam, hou op met dat gerijmel, we worden er gek van!'

Met deze afwijking heb ik overigens in mijn studententijd goed verdiend als sneldichter in de sinterklaastijd van de Bijenkorf. 's Middags van 15.00 uur tot 17.30 uur en 's avonds van 19.00 uur tot 21.00 uur. Ik zat aan een tafeltje op de eerste verdieping met aan iedere kant naast mij een juffrouw met een tikmachine. Voor mij vormde zich een rijtje mensen die een cadeau hadden gekocht en daar een gedicht bij wilden dat ze zelf niet konden maken.

Ik: 'Wat heeft u gekocht?'

Klant: 'Breipennen.'

Ik: 'Voor wie is het?'

Klant: 'Voor mijn oma.'

Ik: 'Kunt u iets leuks vertellen over uw oma?'

Klant: 'Nou nee, dat zou ik zo direct niet weten.'

Ik: 'Een ogenblik.'

Dan haalde ik diep adem, keek even omhoog, zette mijzelf in de automatische poët en riep tegen een van de juffrouwen naast mij: 'Klaar?... Schrijf op:

Oma houdt van breien
Dat weten we allemaal
Een trui of een paar sokken
Een mooie wollen sjaal.

Sint is zoals we weten
Inmiddels nu stokoud
En heeft het hier in Nederland
Dus bijna altijd koud.

U zou Sint zeer verrassen
U maakt hem blij gestemd
Als u voor hem zou breien
Een lekker winterhemd.'

De juffrouw tikte synchroon mijn tekst uit, die de klant opgerold met een strik eromheen voor twee

gulden vijftig mee naar huis kreeg. En ik riep: 'Wie volgt?'

Vrouw: 'Ik, meneer.'

Ik: 'Wat heeft u gekocht?'

Vrouw: 'Een onderbroek.'

Ik: 'Voor wie is de onderbroek bestemd?'

Vrouw: 'Voor mijn man.'

Ik: 'Hoe heet uw man?'

Vrouw: 'Dat zou ik zo direct niet weten, Klaas geloof ik.'

Ik: 'Kunt u mij iets vertellen over Klaas?'

Vrouw: 'Hij is klein en dik.'

Ik: 'Een ogenblik. Klaar?... Schrijf op:

Klaas heeft dikke billen
Zeg maar gerust enorm
Wat Klaas zo graag zou willen
Een broek met strakke vorm

Dus deze zal bevallen
Bij 't dragen elke keer
Hij zit prettig om zijn ballen
en zijn jongeheer.

Wie volgt...?'

Zo bleef ik tien dagen in een trance die ook 's nachts doorrammelde. Ontwricht, gesloopt en doorgetript begon ik aan de kerstvakantie.

Er bestaat een dikke kans dat ik, als ik echt oud ben, weer niet zal kunnen ophouden met dezelfde verhalen te vertellen.

‘Ik speelde een keer in Carré voor een uitverkochte zaal toen er brand uitbrak. Het publiek raakte in paniek, maar ik bleef gewoon doorspelen. En daarvoor...’ Dan zullen de kleinkinderen na de zesde keer niet zeggen: ‘Opa, in godsnaam, hou daarmee op, we worden er gek van!’ Ze zullen in het beste geval doen alsof ze luisteren en intussen aan iets anders denken of op hun telefoon kijken.

Waarschijnlijker is dat ze na die zesde keer zullen zeggen: ‘Nou opa, het was gezellig, we gaan maar eens.’

Dan zal ik zeggen: ‘Blijf nog even. Kennen jullie dat verhaal van toen ik in Carré stond en er brand uitbrak, het publiek in paniek raakte en ik gewoon door bleef spelen...?’

‘Ja opa, dat hebt u net verteld.’

‘Luister, ik stond een keer in Carré voor een uitverkochte zaal toen er brand uitbrak...’

‘Dag opa, hou je goed. We komen gauw weer eens langs.’

‘Fijn, jongens! Dan zal ik Hitler voor jullie na-doen.’

In de eerste klas van de lagere school bij juffrouw Rijkhoek zat ik in het schoolbankje naast Kootje

Hennephof. Zijn vader was een strenggelovige dominee van de christelijk gereformeerde kerk in Scheveningen. Van juffrouw Rijkhoek leerden wij het lied:

Er ruist langs de wolken

Een lieflijke naam

Die hemel en aarde verenigt tesaam

Geen naam is er zoeter en beter voor 't hart

Hij balsemt de wonden en heelt alle smart.

Kootje zong niet mee. Dat mocht niet van zijn vader, zei Kootje. Het was een onchristelijk lied, dat zijn kerk op de Index had gezet. Uit solidariteit hield ik ook mijn mond.

‘Waarom zing jij niet mee, Paultje?’

‘Dat mag niet van mijn vader,’ zei ik plechtig.

Toen juffrouw Rijkhoek de volgende dag bij mijn vader informeerde of dat klopte, begon hij eerst te lachen en vroeg mij daarna streng waar ik die onzin vandaan haalde. Ik voel nog de ontredde van het conflict tussen de solidariteit met Kootje en de waarheid van mijn vader.

In mijn boek *Brieven aan God en andere mensen* heb ik verteld over de Hongerwinter en mijn tijd in Friesland. Er staat ook een brief in aan mijn Joodse klasgenootje Japie Groen. Daar wou ik het wat de

oorlog betreft bij laten. Ik vind dat met de lawine van literatuur en documentaires bij de herdenking van '75 jaar Vrede' in mei 2020 de Tweede Wereldoorlog, behalve de Holocaust, nu wel uitputtend is behandeld.

4 mei zal ik in ere houden. Wat mij betreft voortaan altijd zonder publiek. Met de intense stilte op het grote lege plein zijn onze doden nooit mooier herdacht.

In de eerste tijd na de oorlog gingen de gesprekken voornamelijk over drie onderwerpen: 'Voor de oorlog', 'In de oorlog' en 'Na de oorlog'. In mijn familie kwam daar nog een vierde rubriek bij: 'Na het bombardement'.

Op 3 maart 1945 gooiden de geallieerde bommenwerpers bij vergissing de Haagse wijk het Bezuidenhout plat, omdat ze dachten dat van daaruit de v2's op Engeland werden gelanceerd. Een misser, die een beetje is weggemoffeld omdat hij door onze bevrijders was gemaakt. Ons huis werd verwoest en wij raakten daarbij alles kwijt. Het enige wat ik, toen ik later in het puin ging zoeken, van ons bezit heb teruggevonden, is een zwartgeblakerd emailen asbakje. Dat bewaar ik als een kostbaar relikwie.

Van Volksherstel kregen wij een nieuw huis toegewezen in een straat in het Benoordenhout waar

in het begin nog maar vijf families woonden. De rest stond leeg en vrijwel alle huizen waren beschadigd, leeggeroofd en vervuild. Vaak zaten er geen deuren meer in en de schuttingen waren opgestookt, zodat wij een tuin hadden die even lang was als de straat.

Ik heb enorm respect voor mijn vader en moeder die, verzwakt en aangetast door de oorlogsjaren, met grote inzet en creativiteit met zo weinig zoveel tot stand hebben gebracht. Toen het huis weer een beetje bewoonbaar was, konden wij terugkomen uit Friesland. Ik was intussen een verfriest boerenjongetje geworden, dat alleen Fries sprak en ongehoord veel krullen had dankzij de groene zeep waarmee mijn Friese pleegzusjes mijn haren hadden gewassen. Ik had moeite mij aan te passen aan een gezin dat, uiteengeslagen en nu weer herenigd, zijn best deed als een 'gewone' familie een nieuw bestaan op te bouwen.

Alles was anders. De sfeer was opgewekt, bedrijvig en druk. Het grote verdriet om gestorven en vermoorde familieleden en de verschrikkingen van de kampen en de fronten leken nog onbespreekbaar. Er is toen veel in stilte geleden door de onmacht zich in elkaar te verdiepen en elkaar te begrijpen. Ook de onrust over vermisten, de wreedheid tegenover 'foute' landgenoten, de bitterheid over de koude ontvangst van de overlevenden uit de kampen en

alle andere zwarte kanten van de vrede werden weggestopt, tot ze jaren later als trauma's bij de psychiaters werden neergelegd.

Iedereen was in het begin vooral met en voor zichzelf bezig. De stemming was, zoals gezegd, bedrijvig en hongerig naar morgen, naar een nieuwe tijd. Voor een jongen van negen, zoals ik, was het daarom een opwindende tijd. Er gebeurde iedere dag wel iets nieuws. 'Daar zijn de appeltjes van oranje weer,' zongen wij uit volle borst en

*De jongens van Tromp en Piet Hein
Die kregen ze lekker niet klein
Er zat vijfjaar de mot in
Maar nu zit er schot in
Want Hollanders willen we zijn.*

Ik aanbad alles wat uit Amerika kwam, ging vrolijk naar de gaarkeuken, die nog nodig was, maakte gevaarlijke tochten door de duinen naar de nog volledig ingerichte bunkers, en at zonder klagen Canadese scheepskaak zolang er nog te weinig brood was. Op school leerden wij het heldhaftige lied 'Liever dood dan slaaf'. Dat werd al gauw verbouwd tot 'Liever brood dan kaak'.

Hollandse humor. Ik mag dat wel. Zo krijg je nooit een dictatuur.

In deze periode van opbouw en herstel bereidde

ik mij, na vijf verschillende lagere scholen, voor op het toelatingsexamen voor het 's Gravenhaagsch Christelijk Gymnasium, dat tegenwoordig Sorghvliet heet.

INKIJKPAGINA'S